

Література:

1. Устав организаций Объединенных Наций. - ООН, 1995.
2. Балуев Д.Г. О национальных интересах России и ее месте в международных отношениях // Вестник фонда «Российский общественно – политический центр». – 1996. - №2 – С.9.
3. Черкес М.Ю. Міжнародне право: Підручник. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2000. – С.188.
4. Мартинов А. Спільна зовнішня та оборона політика Європейського Союзу: прблеми формування та перспективи реалізації (90-ті роки ХХ століття) // Людина і політика - № 5 – 2001. – С. 35 – 38.
5. Закон України «Про дію міжнародних договорів та території України» // Відомості Верховної Ради України. – 1992. - №10 – С. 137.
6. Закон України «Про міжнародні договори України»// Відомості Верховної Ради України. – 1994. - № 10 – С. 45
7. Указ Президента України «Про затвердження стратегії інтеграції України до Європейського Союзу // Офіційний вісник України. – 1998 - №24.
8. Закон України «Про основи національної Безпеки України.»// Відомості Верховної Ради України. – 2003. - №39, - С.116

УДК 342.531.2 (043.2)

Колпаков В.К.,
доктор юридичних наук, професор
Юридичного інституту
Національного авіаційний університет

ЛЮДИНА І ДЕРЖАВА: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ ВИМІР

На тривалому цивілізаційному шляху — від античності до постмодерну — люди спробували знайти справедливую форму державного устрою, у який би закон став домінуючою життя, визнавався обов'язковою настановою як для суспільства так і для влади, обмежував адміністративне свавілля, гарантував громадянам неупередженість розгляду правових питань. До цього пошуку причетні мислителі античності Солон, Платон, Аристотель, Полібій; автор системи механістичного матеріалізму Томас Гоббс; засновник західного лібералізму Джон Локк; фундатор класичного варіанту теорії розподілу влад Шарль Луї де Монтеск'є; поборник ідеї прямого народного правління Жан-Жак Руссо; родоначальник німецької класичної філософії Імануїл Кант.

Їхні погляди згенерували апіорне розуміння правової держави, яке згодом було втілено в законодавство. Перш за все йдеться про Конституцію США від 17 вересня 1787 року (перша писана буржуазна Конституція) і Конституції Франції періоду Великої французької революції.

На цьому нормативному матеріалі категорія "правова держава" перетворюється з філософсько-правової кабалістики на своєрідну калькуляцію практичного

державотворення, а знання що до неї виводяться з перманентної рефлексії на рівень досліджень правової дійсності.

Результат нормативних нововведень виявляється у новому погляді на відносини між людиною і державою. Сутність нового концентрується у тезі: державна діяльність повинна базуватись на законі і здійснюватись на основі чіткого визначення: а) прав і обов'язків людини щодо держави; б) прав і обов'язків держави щодо людини. Нормативна упорядкованість такого формату відносин людини і держави постає генетичним витоком доктрини, на базі якої сформувалась нова юридична галузь — адміністративне право. Вона є найбільш характерним критерієм, за яким розмежовуються поліцейське і адміністративне право, а також поліцейська і правова держава.

Таким чином, адміністративне право виникає як інструмент, по-перше, обмеження вільного розсуду державної адміністрації у її стосунках з людиною, по-друге, захисту людини від неправомірних дій адміністрації.

Впровадження в теорію юриспруденції і соціальну практику базових положень адміністративного права (нормування управлінської діяльності; обслуговування адміністративних потреб суспільства; відповідальності адміністрації перед громадянином) стало важливим етапом розбудови доктрини правової держави. Держави — в якій право є основою громадянської свободи, в якій адміністрація функціонує у визначених правом рамках, в якій держава несе юридичну відповідальність перед громадянином за свої діяння.

Інституціонально-правовий розвиток ідея про юридичну відповідальність держави перед громадянином отримала у формуванні адміністративної юстиції (адміністративних судів). Наукове обґрунтування провідної ролі адміністративного судочинства у розбудові правової держави значною мірою базується на: а) ідеях загального адміністративно-правового учення німецького вченого О. Сарвея, який зазначав, що адміністративна юстиція є передумовою адміністративного права, а адміністративне право не існує без судочинства; б) дослідженнях змісту правової держави також німецького вченого О. Бера, який писав, що держава може вважатися правовою тільки тоді, коли публічне право встановлюється законом, а публічне управління підпорядковується судочинству.

На теренах Російської імперії питання щодо адміністративного права набрали актуальності трохи пізніше, ніж у європейських країнах. У практичних заходах, що були запроваджені в Російській імперії в ході адміністративних реформ 60 — 80 років XIX ст. і стали реаліями правового буття, знайшлося місце для адміністративної юстиції. Цей сегмент судової влади спочатку опанував Урядовий Сенат, а з 1890 року у кожній губернії утворюються місцеві установи адміністративної юстиції — губернські по земським і міським справам Присутствія, на чолі з губернатором. Крім нього до Присутствія входили віце-губернатор, керуючий казенною палатою, прокурор окружного суду та інші посадові особи.

30 травня 1917 року Тимчасовий уряд приймає Положення про суди в адміністративних справах. Відповідно до нього у кожен повіт призначається адміністративний суддя зі своїм діловодством. У губернських містах засновувалися адміністративні відділення при окружних судах. Підставою приведення в дію інституту адміністративної юстиції було будь-яке порушення діями влади

суб'єктивних прав громадянина, який міг знайти захист в адміністративному суді і бути відновленим у своїх правах в повному обсязі. З цією метою суд мав право звертатися до адміністративних органів з прямими приписами і заборонами, якщо це необхідно для відновлення законного порядку або права скаргника.

У жовтні 1917 р. на зміну "старому порядку" прийшов новий, революційний порядок. Адміністративно-правова теорія того часу, формат якої вже визначали адміністративна юстиція і нормативне регулювання діяльності органів управління, не вписувалась в концепт революційної законності, яка будувалась здобутках диктатури пролетаріату, етатистських цінностях і ідеях державоцентризму.

Полеміка між науковою доктриною, що містила у собі підґрунття для розбудови правової держави, і сформульованими ідейними керівниками радянської юриспруденції завданнями, була вирішена миттєво — адміністративне право було двічі репресовано. Воно виключалось з навчальних планів і програм після революції (повернулось до них у 1922 р.) і 1928 році, коли у Московському університеті була закрита однойменна кафедра, яку очолював А. І. Єлістратов. Вдруге адміністративне право повернулось до університетів у 1938 році. Але це було вже інше право.

Адміністративне право стає правом тоталітарної держави, яке обґрунтовує підпорядкованість політичній владі усіх сторін життя суспільства і людини, всебічність державного контролю, централізацію управління. Адміністративна юстиція починає сприйматися як синонім адміністративного оскарження.

Визнання України незалежною правовою державою і закріплення у нормах Конституції положення про відповідальність держави перед людиною за свою діяльність, обумовили необхідність оновлення адміністративно-правової доктрини. Важливий етап цього процесу пов'язується з Концепцією адміністративної реформи в Україні, яка була введена в дію Указом Президента України від 22 липня 1998 року. Концепція визначила, що в основу реформаторських зусиль є зміна взаємовідносин держави і громадянина. У їх новій парадигмі державі відведена функція своєрідного "сервісного центра" по обслуговуванню інтересів особи, а адміністративному праву — функція юридичного забезпечення такого обслуговування.

Сьогодні адміністративне право пододало управлінський догмат у визначенні своєї сутності і розуміється як галузь, яка генетично пов'язана з практикою захисту прав людини юридичними засобами.